

Dva světy se srazily. Židovští uprchlíci v českých zemích za první světové války

„Válečné běsnění srazilo bezpočet Židů na kolena; vzalo jim vše a udělalo z nich utečence bez domova. Válka vehnala do víru a pohybu takové množství Židů, jako to už po staletí nedokázala žádná událost. Zatím se dá jen stěží porozumět proměnám, které nastaly, a nikdo neodhadne, jaké vnější a vnitřní změny na židovstvo ještě čekají.“

Robert Weltsch¹

KLÍČOVÉ OTÁZKY

- » Jak konfrontace s lidmi odlišujícími se svou kulturou a vzhledem ovlivňuje pojetí naší vlastní identity?
- » Kdo a kdy se zabývá tím, zda je někdo Žid či nikoliv?
- » Chápali se Židé jako jednotné společenství?
- » Jaká byla reakce Židů žijících v českých zemích na příchod židovských uprchlíků z Haliče a Bukoviny za první světové války?

ÚVODNÍ TEXT

Během první světové války se vnitrozemí habsburské monarchie stalo útočištěm mnoha uprchlíků, kteří utíkali nebo byli nuceně evakuováni z frontových oblastí. Nacházeli se mezi nimi zejména Poláci, Rusíni, Italové a velké množství Židů, kteří utíkali z ruskou armádou dobytých částí Haliče a Bukoviny. Neobávali se pouze pohybů fronty, ale také pogromů ze strany ruské armády. Tito „východní“ Židé se v mnohém lišili od Židů žijících v českých zemích: většina z nich byla velmi pobožná a důsledně dodržovala židovské náboženské předpisy. Odmítali jíst nekošer stravu, chodili v kaftanu, měli pejzy a hovořili jazykem jidiš. Pro mnohé byli ztělesněním života v ghettu, před emancipací a bez vymožeností moderní civilizace. Setkání s nimi vyvolávalo mnohé konflikty a nepřátelství. Následující metodika toto téma rozkrývá z pohledu místní židovské komunity, pro niž byli uprchlíci z východu podnětem k vyrovnání se se svou vlastní identitou: zatímco někteří jejich chování či oblékání vnímali jako přežitek ghetta, pro jiné byli autentickým zdrojem původního židovství.

➔ **Velké a malé dějiny > Doma na cestě? > Uprchlíci za první světové války, s. 207**

1 Robert WELTSCH: „Ein Feldpostbrief aus dem Osten“, *Der Jude*, listopad 1916.

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 1

Texty 1–5

➔ **Velké a malé dějiny > Doma na cestě? > Uprchlíci za první světové války >**

Orient v Čechách, s. 209–211

- » Eduard LEDERER: „Židé haličtí a židé u nás“
- » „Nositelé kultury“
- » Bronislav SCHWARZWALD: „Na adresu p. Dra. Lederera“
- » „Polští židé mezi námi“
- » „Židovskou otázkou...“

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 2

Pracovní list

Přečtěte si pozorně text a odpovězte na (alespoň některé) otázky v tabulce.
Na základě odpovědí na tyto otázky si potom připravte přesvědčivou prezentaci.

Jaký postoj má autor k „východním Židům“?	
Mluví autor spíše o rozdílech mezi „východními“ a „západními“ Židy, nebo naopak spíše o společných znacích? Co je pro něj důležitější?	
Vadí autorovi něco na „západních“/„východních“ Židech?	
Tvoří podle autora Židé jedno společenství, či nikoliv?	

- » Časová dotace: 45 minut, doporučujeme vyučujícím upravit citlivě délku pracovních textů podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle svých pedagogických zkušeností a záměrů
 - » Způsob práce: čtení s porozuměním, práce ve skupinách, prezentace
 - » Klíčová slova: uprchlíci, židovská identita, „východní“ a „západní“ Židé, první světová válka, asimilace, náboženství, národ
1. Uveďte lekci následujícími klíčovými otázkami: *Co dělá Žida Židem? (Co dělá Čecha Čechem?) Kdo a kdy řeší, zda je někdo Žid či nikoliv? (příp. Napadají vás nějaké příklady z historie?) Tvoří Židé podle vás jednotné společenství?* Dejte žákům několik minut na to, aby své odpovědi sdíleli s ostatními ve třídě.
 2. Na základě informací z úvodního textu, popřípadě textu *Uprchlíci za první světové války* představte kontext příchodu uprchlíků z Haliče a Bukoviny do českých zemí a následně položte žákům poslední z klíčových otázek: *Jaká byla reakce Židů žijících v českých zemích na příchod židovských haličských uprchlíků za první světové války?*
 3. Vysvětlíte žákům, že nyní se budou zabývat autentickými reakcemi na příchod haličských uprchlíků ze strany Židů žijících v českých zemích. Rozdělte žáky do pěti skupin a každé skupině dejte jeden z textů (Pracovní materiál č. 1). Texty jsou kráceny a mírně upraveny. Každá skupina bude mít za úkol zjistit a poznamenat si ze svého textu informace podle pracovního listu (Pracovní materiál č. 2), pomocí vyplněného pracovního listu (není nutné, aby každá skupina odpověděla na všechny otázky z pracovního listu, ale měla by se nad nimi alespoň zamyslet) bude mít za úkol připravit si prezentaci svého úryvku tak, aby vystihla hlavní postoje a názory obsažené v textu.
 4. Po vyplnění pracovního listu každá skupina postupně představí názory obsažené v textu se snahou přesvědčit ostatní o správnosti těchto názorů. Poté, co skončí prezentace skupiny, má každý žák možnost skupině dát či nedat bod podle toho, zda ho přesvědčila svými argumenty, či nikoliv. Doporučujeme „body“ vyjádřit nějak fyzicky, například korálkem nebo označeným papírkem. Poté pokračuje další skupina se svou prezentací, takto prezentují všechny skupiny. Každý žák může přidělit od nuly do pěti bodů (ty nesmí dát své vlastní skupině, může ohodnotit jedním bodem každou skupinu, která ho přesvědčila, nebo nedat skupině žádný bod, pokud ho nepřesvědčila). Po skončení prezentací se body sečtou a skupina, která získala nejvíce bodů, svůj text přečte. Je dobré, aby pedagog shrnul všechny články zastupující nějaký dobový názor určité skupiny Židů, přičemž zdůraznil, že žádný námi nemůže být označen jako ten jediný správný.
 5. Každý žák dostane dva lepicí papírky (post-it) a na každý z nich má za úkol napsat jednu věc, která odpovídá na následující otázky: *Co mě v dnešní hodině nejvíce překvapilo?, Co mi není jasné?* Každý žák pak svůj papírek nalepí na připravený flipchart s nadepsanou otázkou. Pokud učitel uzná za vhodné a časové možnosti to dovolí, může napsané reakce s žáky přečíst či může odpovídat na otázky, které žákům zůstaly nevyjasněné.